

"กฎหมาย"

"กฎหมายในระบบเศรษฐกิจการเมืองสมัยใหม่"

กฎหมายที่เป็นกฎเกณฑ์อย่างหนึ่งในสังคมมีบทบาทที่สำคัญ ๆ ในขณะนี้อยู่ 3 ประการด้วยกัน ประการที่หนึ่ง กฎหมายมีบทบาทในฐานะเป็นกฎเกณฑ์ในการควบคุมสังคม หน้าที่ประการที่สอง กฎหมายมีบทบาทในฐานะเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการชี้ขาดข้อพิพาทในสังคม และประการที่สาม กฎหมายมีบทบาทในฐานะเป็นเครื่องมือในการสร้างสังคมหรือที่เรียกกันในทางกฎหมายว่ากฎหมายในฐานะวิศวกรสังคม

บทบาทของกฎหมายดังที่กล่าวมานั้น มีพัฒนาการก่อนหลังแตกต่างกันขึ้นอยู่กับบริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ของสังคมในยุคต่าง ๆ โดยบทบาทแต่เดิมของกฎหมายนั้นเริ่มแรกจะทำหน้าที่ควบคุมสังคม และทำหน้าที่ชี้ขาดข้อพิพาท ซึ่งเป็นหน้าที่ดั้งเดิมที่มีมาเป็นเวลาพัน ๆ ปี นับแต่มีสังคมมนุษย์เกิดขึ้น สำหรับหน้าที่ของกฎหมายที่เรียกว่าเป็นวิศวกรสังคมนั้นเพิ่งจะมีมาประมาณ 200 ปี ที่ผ่านมา

อันที่จริงแล้วในสังคมมีกฎเกณฑ์ที่ใช้บังคับกับสมาชิกในสังคมอยู่หลายประเภท อาทิเช่น กฎเกณฑ์ที่อยู่ในรูปจารีตประเพณี อยู่ในรูปมารยาท อยู่ในรูปธรรมเนียมปฏิบัติ ฯลฯ และรวมทั้งกฎหมาย แต่โดยที่กฎเกณฑ์ในรูปแบบอื่น ๆ นั้น ในบางครั้งบางคราวก็ไม่สามารถใช้บังคับให้ได้ผลกับบุคคลบางประเภท บางจำพวกในสังคม จึงจำเป็นที่จะต้องอาศัยกฎหมายในฐานะตัวแทนอำนาจรัฐเข้ามาใช้ควบคุมสมาชิกของคน ซึ่งแต่เดิมนั้นกฎหมายก็เป็นเครื่องมือของผู้ปกครองในการที่จะใช้บังคับเอาทุก ๆ คนที่เป็นสมาชิกของสังคมเสียเป็นส่วนใหญ่ แต่หน้าที่ในการควบคุมรัฐผู้ใช้อำนาจ เพื่อจะมีการหยิบยกแนวคิดนี้ ในช่วงหลังประมาณ 200 ปี หรือเป็นที่รู้จักกันในทางวิชาการว่าเป็นยุครัฐชาติ (Nationstate) รัฐหรือผู้ปกครองซึ่งต้องเคารพกฎหมายหรือถูกควบคุมการใช้อำนาจโดยกฎหมายเช่นนี้เรียกว่า "นิติรัฐ" นั่นเอง

พร้อม ๆ กับหน้าที่ประการแรกดังที่กล่าวมา บทบาทของกฎหมายก็ทำหน้าที่อีกประการหนึ่งคือ หน้าที่ในการชี้ขาดระดับข้อพิพาทในสังคม ในยุคโบราณผู้ที่ทำหน้าที่ในการชี้ขาดข้อพิพาทก็ได้แก่ผู้นำของเผ่า ซึ่งรวมทั้งผู้นำที่เป็นผู้อาวุโสที่รู้เรื่องจารีตประเพณีของสังคมด้วย และเมื่อสังคมพัฒนามากขึ้น รัฐมีการพัฒนาที่เป็นรูปเป็นร่าง มีระบบการบริหารจัดการ การปกครองที่ซับซ้อนขึ้นตามสภาพสังคม องค์การที่เข้ามาทำหน้าที่ในการระงับข้อพิพาทก็ได้แก่ศาล

และบทบาทประการสุดท้ายของกฎหมายที่ทำหน้าที่เป็นวิศวกรของสังคม แนวคิดนี้เพิ่งจะมีในช่วงหลัง หลังจากที่มีรัฐสมัยใหม่เกิดขึ้น นักสังคมวิทยาทางกฎหมายที่ชื่อว่า Roscoe Pound เป็นผู้เสนอแนวคิดนี้ โดยมองว่ากฎหมายสร้างสังคมได้ โดยการใช้อกฎหมายเป็นสิ่งที่กำหนดทิศทาง กำหนดพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมได้

เมื่อทราบถึงบทบาทโดยทั่ว ๆ ไปของกฎหมายในสังคมแล้ว สิ่งที่เป็นเป้าหมายของวิชานี้ก็คือ ต้องการให้นักศึกษาทราบถึงกฎหมายในสภาพเศรษฐกิจการเมืองปัจจุบันว่าจะมีสภาพมีบทบาทในระบบเศรษฐกิจการเมืองสมัยใหม่เป็นเช่นไร

ก่อนจะเข้าใจถึงบทบาทของกฎหมายในสังคม เศรษฐกิจ การเมืองสมัยใหม่นั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทราบถึงรากฐานที่มาของกฎหมายที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน อันเป็นที่มาของระบบกฎหมายที่ใช้อยู่ในประเทศต่าง ๆ ในปัจจุบัน รากฐานที่มาของระบบกฎหมายในปัจจุบันนั้นมาจากระบบกฎหมายหลัก ๆ ดังนี้

กฎหมายโรมัน

กฎหมายโรมันมีมาประมาณ 400 ปีก่อนคริสตกาล และมีระยะเวลาที่ใช้บังคับจนกระทั่งถึงคริสต์วรรษที่ 12 ที่เป็นช่วงเวลาที่อาณาจักรโรมันล่ม กฎหมายโรมันอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นระบบกฎหมายที่สมบูรณ์ที่สุด ที่เป็นมรดกของอาณาจักรโรมัน เป็นระบบกฎหมายที่ประกอบด้วยหลักกฎหมายต่าง ๆ ที่เป็นระบบแต่มีเหตุผลซึ่งใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมสังคม และชี้ขาดข้อพิพาทให้กับสังคมในระบบกฎหมายของโรมัน ประกอบด้วยกฎหมายอยู่ 2 ส่วนด้วยกันคือ หลักกฎหมายที่ใช้บังคับแก่คนโรมันด้วยกันเอง ซึ่งเรียกว่า "กฎหมายเอกชน" หรือที่เรียกใน ภาษาละตินว่า Jus Civil กับอีกส่วนหนึ่งคือ หลักกฎหมายที่ใช้บังคับความสัมพันธ์ของคนชาติอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ชาติโรมัน ซึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้กับคนทั่ว ๆ ไปที่ไม่ใช่ชาวโรมัน ที่เรียกในภาษาละตินว่า "Jus Gentium" (ซึ่งถือได้ว่าเป็นรากฐานที่มาของกฎหมายระหว่างประเทศปัจจุบัน) ส่วนของกฎหมายโรมันที่มีอิทธิพลเป็นรากฐานของกฎหมายสมัยใหม่มาถึงปัจจุบันนี้ได้แก่ส่วนที่เป็น "กฎหมายเอกชน" ทั้งนี้เพราะว่า ในระบบกฎหมายโรมันนั้นได้มีการสร้างหลักการในทาง กฎหมายที่สำคัญ 2 ประการและไม่พบในหลักกฎหมายโบราณอื่น ๆ คือ หลักการของ "สัญญา" ซึ่งใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความสัมพันธ์ทางกฎหมายให้เกิดขึ้นระหว่างคนที่มาทำสัญญาต่อกัน กับหลักการที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ หลักการหรือระบบความสัมพันธ์ของคนในสังคมที่ว่าด้วยเรื่องทรัพย์สินหรือที่เรียกว่า "ระบบกฎหมายว่าด้วยทรัพย์สิน" ซึ่งมีตัวหลัก "กรรมสิทธิ์" เป็นหลักการใหญ่ และก่อนที่อาณาจักรโรมันจะล่มในศตวรรษที่ 11-12 กษัตริย์ของโรมันที่ชื่อ จัสติเนียน ก็ได้รวบรวมกฎหมายโรมันทั้งหมด ซึ่งเรียกในภาษา ละตินว่า Corpus Juris Civilis กฎหมายฉบับดังกล่าวเป็นรากฐานของระบบกฎหมายในทวีปยุโรปและของโลก และเป็นรากฐานของระบบประมวล กฎหมายมาจนถึงปัจจุบัน

เมื่ออาณาจักรโรมันล่มสลายลง บรรดาเผ่าต่าง ๆ ที่เคยอยู่ใต้ปกครองของโรมันรวมทั้งอยู่ภายใต้ระบบกฎหมายเดียวกัน ต่างก็แบ่งออกเป็นอาณาจักรย่อย ๆ ระบบกฎหมายก็กลับไปใช้ระบบเดิมก่อนที่จะมีอาณาจักรโรมันคือเป็นระบบจารีตประเพณีท้องถิ่น ในยุคนี้เองที่เป็นจุดเริ่มต้นของระบบศักดินาของยุโรป ปัญหาของระบบกฎหมายแบบจารีตประเพณีท้องถิ่นที่ใช้กันในยุคดังกล่าวจะเป็นปัญหากันในเรื่อง

การค้าของพ่อค้าที่อยู่ต่างเมืองกัน เพราะในยุคศักดินานิยมดังกล่าวนี้ในทางการค้าการใช้กฎหมายจารีตประเพณีของท้องถิ่นใดหรือของเมืองใดเป็นสิ่งสำคัญและผู้ที่เป็นพ่อค้าก็จะไม่ยอมกัน เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวจึงจำเป็นต้องสร้างระบบกฎหมายใหม่ขึ้นมาใช้ในระหว่างหมู่พ่อค้าด้วยกันเองที่เรียกว่า Rex Mercantile หรือ Mercantile Law กฎหมายที่พัฒนาขึ้นมาใหม่นี้ก็ยังคงอยู่ในรูปของจารีตประเพณีแต่เป็นจารีตประเพณีทางการค้า ซึ่งผู้ปกครองจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยว ควบคุม และจุดนี้เองที่เป็นจุดก่อกำเนิดกฎหมายพาณิชย์ และต่อมาก็ได้พัฒนาเป็นกฎหมายพาณิชย์ระหว่างประเทศ เป็นอิสระจากอำนาจของแต่ละรัฐ จะเห็นได้ว่าในกฎหมายพาณิชย์ที่มีการพัฒนาในระหว่างพ่อค้าต่าง ๆ ขึ้นมาจนเป็นระบบกฎหมายทางการค้าหรือกฎหมายพาณิชย์นั้น กฎหมายลักษณะดังกล่าวเป็นกฎหมายที่ว่าด้วยเรื่องเศรษฐกิจปราศจากการแทรกแซงของอำนาจรัฐ เกิดขึ้นนอกอำนาจรัฐและอำนาจรัฐยอมรับ สภาพการใช้บังคับไม่ยึดติดกับอาณาจักรใดหรือเมืองใดเมืองหนึ่ง แต่ใช้บังคับทั่วไปในบรรดาพ่อค้าเมืองต่าง ๆ จึงต่างจากกฎหมายภายในอื่น ๆ และนอกจากนั้นยังมีการพัฒนาระบบในการซื้อขายระดับข้อพิพาททั้งกันเองด้วย

สังคมในยุคศักดินาเป็นสังคมที่ไม่มีความสงบ มีสงครามเกิดขึ้นตลอดเวลา และเมื่อเป็นเช่นนี้การพัฒนาทางศิลปวัฒนธรรม ทางปรัชญา ทางเศรษฐกิจ การค้ามีน้อยมาก ทำให้คนในยุคนี้ที่เป็นผู้นำทางความคิด หรือที่เราเรียกว่าพวกนักปราชญ์ก็พยายามเสนอทางออกให้กับสังคมที่อยู่ในสภาพที่เรียกว่าเป็นยุคมืด แนวคิดที่สำคัญและมีผลมาถึงในปัจจุบันนี้ได้แก่แนวคิดเรื่อง "อำนาจอธิปไตย" ดังจะเห็นได้จากความคิดเห็นของแมกเคียวเวลลี และโบแตง ที่เสนอให้ในรัฐหรือภายในอาณาเขตของรัฐหนึ่งจะต้องมีอำนาจสูงสุดที่เรียกว่าอำนาจอธิปไตยทำให้ผู้ปกครองที่ยอมรับแนวคิดอันนี้ ดำเนินการจัดอธิปไตยของเจ้าศักดินาท้องถิ่น และต่อผู้แยกตัวผู้ปกครองออกมาจากใต้อำนาจของพระสันตะปาปา ที่มีอำนาจสูงสุดทั้งฝ่ายอาณาจักรและศาสนจักรในยุคมืด ทำให้แนวคิดเรื่องรัฐเกิดขึ้นในยุโรป ทำให้กษัตริย์ (ผู้ปกครองที่ขจัดอำนาจของเจ้าศักดินาลงได้) เป็นผู้ที่มีอำนาจสูงสุดในรัฐ บรรดาเจ้าศักดินาก็หมดไปถูกล้มไป เปลี่ยนจากผู้ที่เคยมีอำนาจทางทหาร ทางเศรษฐกิจ เป็นเจ้าที่ดิน มาเป็นเพียงขุนนางในราชสำนัก ระบบการปกครองดังกล่าวนี้รู้จักกันในนามของ "ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์" นั่นเอง

เมื่อเกิดรูปแบบใหม่ เกิดปรากฏการณ์ที่มีการรวมศูนย์อำนาจสูงสุดที่เรียกว่าอำนาจอธิปไตยอยู่ที่พระมหากษัตริย์ ซึ่งรวมอำนาจไว้ กฎหมายจารีตประเพณีที่มีอยู่หลากหลาย จนมีคำกล่าวของปราชญ์ฝรั่งเศส คนหนึ่งชื่อ วอลแตร์ ว่า "ซีม่าข้ามฝรั่งเศสจากเหนือไปได้ เปลี่ยนม้าน้อยกว่าเปลี่ยนระบบกฎหมายและศาล"

ด้วยเหตุดังนั้น พระมหากษัตริย์ซึ่งแต่เดิมไม่เคย ทรงใช้อำนาจในแต่ละห้องที่อยู่ในรูปของกฎหมาย จารีตประเพณีที่ใช้อำนาจในการออกกฎหมายก็จำเป็นต้องใช้อำนาจในการออกกฎหมายลายลักษณ์อักษร แต่ไม่ใช่เป็นการใช้อำนาจออกกฎหมายลายลักษณ์อักษร โดยเด็ดขาดปฏิเสธกฎหมายอื่น แต่เป็นการออกมาเสริมจารีตประเพณีเดิม การใช้อำนาจดังกล่าวของพระมหากษัตริย์มีพัฒนาการ

ควบคู่มา

ตลอดกับระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ กฎหมายที่มาจากรัฐส่วนกลางก็เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งในศตวรรษที่ 19 ในประเทศฝรั่งเศสก็เริ่มมีการจัดทำประมวลกฎหมาย โดยเริ่มจัดทำประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสก่อน แล้วไปสู่การจัดทำประมวลกฎหมายอื่น ๆ และแพร่ขยายทั่วไปยังประเทศอื่น ๆ ในยุโรป สิ่งสำคัญจากผลของการจัดทำประมวลกฎหมายในประเทศต่าง ๆ ในยุโรปทำให้กฎจารีตประเพณีแห่งท้องถิ่นที่ใช้กันมาเริ่มหมดความหมายหมดความสำคัญลงไป และถูกแทนที่โดยประมวลกฎหมายจากส่วนกลางที่สอดคล้องกับหลักกฎหมายธรรมชาติ หลักกฎหมายโรมัน การเข้ามาของ กฎหมายจากที่เป็นผลผลิตของอำนาจรัฐส่วนกลางทำให้บทบาทของกฎหมายมีบทบาทเพิ่มขึ้นอีกบทบาทหนึ่ง จากเดิมคือ เป็นเครื่องมือของรัฐในการที่จะกำหนดกฎเกณฑ์ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกด้วยกันในทางเศรษฐกิจ ในทางการเมือง และบทบาทดังกล่าวของกฎหมาย เริ่มจะมีปรากฏในตอนต้นศตวรรษที่ 19 ประมาณปี 1800 และพร้อม ๆ วิธีการเกิดระบบกฎหมายที่ใช้อำนาจรัฐส่วนกลางเขียน (บัญญัติ) ก็เกิดกระบวนการ ในทางการเมือง การปกครอง และทางเศรษฐกิจที่ปฏิเสธอำนาจรัฐส่วนกลาง (อำนาจกษัตริย์) เพราะอำนาจดังกล่าวกระทบต่อความเป็นอยู่ (สิทธิ-เสรีภาพ) ของคนชั้นกลาง ดังนั้นจะสังเกตเห็นได้ว่า ปรัชญาการเมืองการปกครองในศตวรรษที่ 18 จะเป็นปรัชญาที่เน้นแนวคิดประชาธิปไตย ดังจะเห็นได้จากแนวคิดเรื่องสัญญาประชาคม (ทฤษฎี) (Social Contract) ของ John Lock ของ Jean Jaques Rousseau, ทฤษฎีว่าด้วยการแบ่งแยกอำนาจของ Montequieu (มองเตสกีเออ) ซึ่งมีรากฐานความคิดมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 16,17 แต่มาพัฒนาเต็มรูปแบบในศตวรรษที่ 18 ทฤษฎีต่าง ๆ เหล่านี้มีจุดมุ่งหมายร่วมกันที่จะจำกัดอำนาจของพระมหากษัตริย์

แนวคิดทฤษฎีดังกล่าวถูกนำไปทำให้เป็นจริงเป็นจังในเหตุการณ์สำคัญ ๆ ในทางการเมืองของโลก เหตุการณ์แรกได้แก่การปฏิวัติแยกตัวเป็นเอกราชของสหรัฐอเมริกาจากอังกฤษและมีการจัดทำรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา ในปี ค.ศ.1787 และเหตุการณ์ที่สองได้แก่การปฏิวัติในประเทศฝรั่งเศสในปี 1789 พร้อมทั้งออกประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองในปี ค.ศ.1789 เหตุการณ์ที่สำคัญ 2 เหตุการณ์ดังกล่าวมา ก่อให้เกิดผลในทางการเมืองคือก่อให้เกิดระบอบประชาธิปไตย ก่อให้เกิดแนวคิดเรื่องรัฐธรรมนูญนิยม และแนวคิดว่าด้วยการแบ่งแยกอำนาจ ในฐานะเป็นเครื่องมือจำกัดอำนาจผู้ปกครอง ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองประเทศ โดยผ่านทางผู้แทนหรือโดยประชาชนเอง หรือที่เรียกว่าระบอบประชาธิปไตย

ในขณะเดียวกันในทางเศรษฐกิจ ก็ก่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม คือเอกชนสามารถที่จะผลิต จะขายอะไรก็ได้ตามความต้องการทางเศรษฐกิจ ด้านความคิดในทางเศรษฐกิจดังกล่าวได้แก่ Adam Smith เมื่อแนวคิดทางการเมืองคือประชาธิปไตย แนวคิดทางเศรษฐกิจได้แก่ เสรีนิยม กฎหมายของรัฐจึงสะท้อนแนวคิดดังกล่าว ดังจะเห็นได้จากรัฐธรรมนูญของสหรัฐฯ ที่ออกในปี ค.ศ.1787 ซึ่งใช้มากกว่า 200 ปี

แล้ว และในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองฝรั่งเศส ปี 1789 และกฎหมายอื่น ๆ ในยุคต่อ ๆ มา ก็ได้บรรจุหลักสำคัญของระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม และระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยไว้ด้วย 3 หลักกล่าวคือ

1. หลักเรื่องเสรีภาพ หลักนี้รับรองสิทธิของมนุษย์ว่าสามารถทำอะไรก็ได้ถ้าไม่มีกฎหมายห้าม
2. หลักเรื่องความเสมอภาค (Equality) ในยุคก่อนศตวรรษที่ 18 ทุกสังคมขึ้นอยู่กับหลักชนชั้นและความไม่เสมอภาค บนหลักการนี้รับรองให้มนุษย์แต่ละคน มีเกียรติ ศักดิ์ สิทธิ เสรีภาพ เท่าเทียมกันในทางกฎหมาย โดยไม่คำนึงถึงชาติกำเนิด ศาสนา ความคิดในทางการเมือง
3. หลักเรื่องกรรมสิทธิ์ คือหลักที่รับรองความเป็นเจ้าของ (มีกรรมสิทธิ์) ในทรัพย์สินเจ้าของกิจการได้เต็มที่

หลักกฎหมายที่รับรองสิทธิต่าง ๆ ดังกล่าว ก็คือหลักกฎหมายที่รองรับระบอบประชาธิปไตยและที่สำคัญก็คือ นอกจากกฎหมายจะรับรองสิทธิแล้ว กฎหมายซึ่งแต่เดิมเป็นเครื่องมือของรัฐ กลับมีบทบาทเพิ่มขึ้นก็คือ กลายเป็นเครื่องมือควบคุมรัฐด้วยเพราะในระบอบนี้ "รัฐ" ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายสูงสุด (รัฐธรรมนูญ) หลักการที่ทุกคนรวมทั้งผู้ปกครอง รัฐสภา รัฐบาล ศาล อยู่ภายใต้กฎหมายก็คือหลักการเรื่อง "นิติรัฐ" นั่นเอง กฎหมายที่มีบทบาทในการให้การรับรองคุ้มครองสิทธิของประชาชนและควบคุมรัฐเรียกอีกอย่างหนึ่งก็คือ "กฎหมายมหาชน" นั่นเอง

เมื่อกฎหมายรองรับระบอบการเมืองและระบบเศรษฐกิจดังที่กล่าวมา ผลที่ตามมาทำให้เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมขึ้นมา เพราะระบบเศรษฐกิจแบบเสรี บทบาทของเอกชนมีมากกว่ารัฐ บนแนวคิดเสรีนิยม เช่น รัฐควรจะไม่ควรจะทำอะไรที่เอกชนสามารถดำเนินการได้ และในขณะเดียวกันก็มีหลักประกันในเรื่องอื่น ๆ ที่มีผลช่วยให้เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมขึ้น แต่ในขณะเดียวกันแม้ในระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตยและระบบเศรษฐกิจเป็นแบบเสรีนิยมก็ไม่ได้หมายความว่าจะทำให้ประชาชน สังคมได้รับผลและมีความเท่าเทียมกัน ในทางตรงกันข้ามและเป็นสิ่งที่มีปรากฏให้เห็นได้ในสังคมคือ ความไม่เท่าเทียมกัน สภาพเช่นนี้เกิดขึ้นชัดในปลายศตวรรษที่ 19 สภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป แรงงานของภาคเกษตรกรรมไหลเข้าสู่โรงงานอุตสาหกรรม เจ้าของทุนเป็นผู้ได้ประโยชน์สูงสุด สภาพการกดขี่แรงงาน สะท้อนให้เห็นได้จากหนังสือเรื่อง *Olivier Twist* ของ Charles Dicken และ ของ Aning Solar ที่เขียนเกี่ยวกับกรรมกรเหมืองถ่านหิน ซึ่งถูกเอาเปรียบจากระบบทุนเสรี ในโครงสร้างกฎหมายในศตวรรษที่ 18 ที่เคารพหลักเรื่องเสรีภาพ ซึ่งทุกคนมีความเท่าเทียมกันแต่ในความเป็นจริงกรรมกรที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ลำบากจะมีเสรีภาพที่เท่าเทียมและเสมอภาคกับเจ้าของโรงงานได้อย่างไร แนวคิดในกฎหมายในศตวรรษที่ 19 ก็ยังขึ้นอยู่กับหลักเรื่องเสรีภาพ (และหลักอื่น ๆ ด้วย) แต่ก็มีแนวคิดที่เรียกร้องให้รัฐเปลี่ยนบทบาทที่จากเดิมรัฐไม่เข้ามายุ่งเกี่ยวเพราะทุกคนเสรี แต่เกิดปัญหาเรื่องการถูกเอาเปรียบจากคนที่กำลังทางเศรษฐกิจดีกว่ามาเป็นบทบาทที่รัฐต้องลงมาให้ความคุ้มครองแก่ผู้ที่อ่อนแอกว่าในทาง

สังคม ดังจะเห็นได้จากการมีกฎหมายคุ้มครองแรงงาน กฎหมายแรงงานสัมพันธ์ กฎหมาย คุ้มครอง ผู้บริโภค กฎหมายเหล่านี้อยู่บนรากฐานแนวคิดเพื่อคุ้มครองคนที่อ่อนแอกว่าทั้งสิ้น สังคมในลักษณะที่ บทบาทของรัฐเริ่มเปลี่ยนแปลงไปเช่นนี้ เรียกว่า "ยุคการแทรกแซงของรัฐ"

ในยุคบทบาทของรัฐที่รัฐเข้ามาทำการแทรกแซง โดยรัฐเข้ามาแทรกแซงเพื่อให้เกิดความเป็นธรรม แก่ผู้ที่ย่อมน้อยกว่า โดยรัฐใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการแทรกแซงเพื่อให้เกิดความเป็นธรรม รัฐเช่นนี้ ในทางนิติศาสตร์เรียกว่า "นิติสังคมนิยม" โดยรัฐในยุคนี้จะเข้าไปจัดความสัมพันธ์ในสังคมใหม่ โดยตั้งอยู่บน หลักความเป็นธรรม บทบาทของรัฐที่เริ่มปรับเปลี่ยนไปเช่นนี้เริ่มเมื่อตอนปลายของศตวรรษที่ 19

ในยุคปัจจุบันกฎหมายในระบบเศรษฐกิจการเมืองในปัจจุบัน เราจะเห็นได้ว่าถ้าหากลองมอง ย้อนกลับไป ในยุคที่มีแนวคิดเสรีประชาธิปไตย เสรีนิยมในทางเศรษฐกิจอย่างเต็มที่จนทำให้เกิดการเอารัด เอาเปรียบกันระหว่างมนุษย์ ในทางตรงกันข้ามกับแนวคิดเสรีนิยมดังกล่าว ก็มีแนวคิดต่อต้าน ประชาธิปไตยและเสรีนิยม แนวคิดดังกล่าวเรารู้จักกันในนามของ Marxism แนวคิดนี้ปฏิเสธเศรษฐกิจ แบบเสรีและระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตยโดยสิ้นเชิง และเสนอว่าระบบเศรษฐกิจควรจะรวมศูนย์ที่ รัฐทั้งหมด และในรัฐจะต้องไม่มีชนชั้น แต่จะมีแต่ผู้ใช้แรงงานหรือกรรมกรอาชีพ และอีกแนวคิดหนึ่งที่มี ลักษณะเป็นการต่อต้านเช่นกัน แต่ไม่ได้รุนแรงเท่ากับแนวคิด Marxism แต่ต้องการให้ปรับปรุงเสรีนิยม ประชาธิปไตยให้เป็นธรรมมากขึ้นโดยให้รัฐเข้าไปแทรกแซงและจัดระเบียบเสียใหม่ แนวคิดทั้งสองนี้เกิดขึ้น ในศตวรรษที่ 20 และมีพัฒนาการเรื่อยมามีระบอบการปกครองแบบคอมมิวนิสต์เกิดขึ้นมีระบอบเศรษฐกิจ แบบสังคมนิยม อย่างน้อยหนึ่งในสามของประเทศในโลกนี้ที่มีระบอบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม ในขณะที่ ประเทศอื่น ๆ เป็นระบอบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมที่รัฐปรับเปลี่ยนบทบาทเข้าไปแทรกแซงสร้างความเป็น ธรรม

ดังนั้นระบบกฎหมายในปัจจุบัน จึงตั้งอยู่บนฐานดังกล่าว และถ้าหากพิจารณาในระบอบ เศรษฐกิจแบบเสรีนิยมที่รัฐปรับเปลี่ยนบทบาทเข้าไปแทรกแซงเพื่อสร้างความเป็นธรรมแล้วกฎหมายอยู่ ตรงไหน

โดยสรุปแล้วจะเห็นได้ว่าในยุคนี้กฎหมายตั้งอยู่บน 2 หลักการด้วยกัน คือ หลักการที่มีมาตั้งแต่ ศตวรรษที่ 18 คือ หลักการเสรีนิยมประชาธิปไตย และหลักการเรื่องการแทรกแซงของรัฐที่เข้าไปจัดระเบียบ เพื่อความเป็นธรรมในสังคม ในหลักการดั้งเดิมที่มีมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 18 ก็ตั้งอยู่บนพื้นฐาน 4 ข้อด้วยกัน คือ 1. เสรีภาพ 2. ความเสมอภาค 3. กรรมสิทธิ์ และ 4. นิติรัฐ ดังที่กล่าวมาแล้วตั้งแต่ตอนต้น ใน หลักการนี้ถ้ากล่าวถึงเฉพาะในมิติทางด้านเศรษฐกิจ จะเห็นได้ว่าจากประชาธิปไตยที่เป็นหัวใจของ กฎหมายหรือเป็นเสาหลักของกฎหมาย เสรีภาพในทางเศรษฐกิจก็ได้แก่เสรีภาพในการทำสัญญาเสรีภาพ ในการประกอบกิจการ เสรีภาพในการก่อตั้งกิจการเป็นองค์กรเศรษฐกิจต่าง ๆ หลักความเสมอภาคก็คือ ความเสมอภาคของบุคคลที่จะเข้าทำสัญญา สำหรับในหลักเรื่องกรรมสิทธิ์ในเสรีประชาธิปไตยหลักนี้เป็น

หัวใจของระบอบเศรษฐกิจ และกฎหมายเป็นเครื่องรองรับหลักการนี้

สำหรับในหลักการที่ว่าด้วยเรื่องการแทรกแซงของรัฐ ภายหลังจากที่แนวคิดแบบเสรีนิยมประชาธิปไตยเต็มทีในศตวรรษที่ 18 และมีปัญหาเรื่องความไม่เป็นธรรม รัฐทุกรัฐก็ปรับบทบาทของตัวเอง และเข้าไปแทรกแซง โดยมีหลายสาเหตุที่รัฐต้องเข้าไปแทรกแซง และมีตัวอย่างให้เห็นมากมาย เช่น ในกฎหมายแรงงาน กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคที่ออกมาเพื่อแก้ปัญหาความไม่เป็นธรรมในสัญญาซื้อขาย ดังได้ยกตัวอย่างให้เห็นแล้วในตอนต้น ตัวอย่างอื่น ๆ เช่น กฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันการผูกขาดทางการค้าที่ออกมาแก้ไขเรื่องความไม่เป็นธรรมในการแข่งขัน กฎหมายเกี่ยวกับการจัดสรรทรัพยากรทั้งหลาย กฎหมายปฏิรูปที่ดิน รวมตลอดถึงกฎหมายสิ่งแวดล้อม การเข้ามาแทรกแซงของรัฐดังกล่าวนี้มีผลทำให้เป็นการจำกัดเสรีภาพ จำกัดความเสมอภาค จำกัดหลักกรรมสิทธิ แต่ทั้งนี้ก็เพื่อความเป็นธรรมในสังคม และวิธีการที่รัฐเข้าไปใช้อำนาจในการแทรกแซงก็มีอยู่หลายวิธีแล้วแต่วัตถุประสงค์ของการเข้าไปแทรกแซงในกิจการแต่ละประเภท วิธีที่ใช้กันมากที่สุดคือการกำหนดกฎเกณฑ์ จัดระเบียบความเป็นธรรม หรือที่เรียกว่า Regulatory Power ซึ่งเป็นระดับการแทรกแซงที่อ่อนที่สุด ในระดับถัดมาก็คือการใช้วิธีการที่รัฐลงมาทำการแข่งขันกับเอกชนเอง เช่น พวกรัฐวิสาหกิจทั้งหลาย และในระดับหนักที่สุดได้แก่การโอนกิจการเป็นของรัฐ (Nationalization) แล้วรัฐดำเนินการต่อเอง

วิธีการแทรกแซงโดยการโอนกิจการเป็นของรัฐมีมาตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 19 ต้นศตวรรษที่ 20 เรื่อยมาจนถึงประมาณปี 1960 ก็เริ่มกลับไปหาหลักการเดิมคือ ให้เอกชนทำแต่รัฐอยู่ในฐานะกรรมการที่ควบคุมให้เกิดความเป็นธรรมคือรัฐใช้อำนาจ Regulatory Power นั้นเอง

กฎหมายในเวลานี้ เป็นกระแสที่เริ่มเกิดขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา ภัยสงครามทำให้ประเทศต่างๆ ได้รับความเสียหาย ประเทศสหรัฐอเมริกาที่ได้รับความเสียหายน้อยกว่าประเทศอื่น ๆ และต้องการที่จะจัดระเบียบเศรษฐกิจโลกเสียใหม่ (New International Economic Order) ก็เริ่มนำอำนาจทางเศรษฐกิจเข้ามาใช้นอกเหนือจากอำนาจทางการเมืองทางการทหาร โดยในช่วงแรก ๆ สหรัฐอเมริกาได้ให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ยุโรป โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝรั่งเศส และอังกฤษ ตามที่เรียกโครงการนี้ว่า Marshall Plane และเมื่อยุโรปฟื้นตัวทางสงคราม ก็ร่วมกันจัดระเบียบเศรษฐกิจโลกใหม่ โดยอาศัยกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ธนาคารโลก (World Bank) ธนาคารพัฒนาเอเชีย และธนาคารเพื่อการพัฒนาลาตินอเมริกา หรือประเทศต่าง ๆ และนอกจากนั้นยังได้จัดทำ "ข้อตกลงทั่วไปว่าด้วยพิกัดอัตราศุลกากรและการค้าหรือที่เราเรียกกันว่าแกตต์ (GATT ; General Agreement Trade and Tariff) กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ กลไกทางการเงินและกลไกในเรื่องข้อตกลงทั้งสองนั้นเป็นเรื่องที่มหาอำนาจตะวันตกต้องการจัดระเบียบเศรษฐกิจโลก เมื่อต่อต้านกระแสสังคมนิยม และได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่าจากกรณีการล่มสลายของประเทศรัสเซียว่า รัสเซียไม่ได้แพ้สหรัฐอเมริกา ทางด้านอาวุธหรือกำลังทหาร แต่รัสเซียแพ้หรือล่มสลายเพราะระเบียบเศรษฐกิจโลกแบบใหม่ที่อเมริกาผลักดันขึ้นมา

ในระบบเศรษฐกิจตามระเบียบเศรษฐกิจโลกแบบใหม่ กฎหมายมีบทบาทอย่างไร ในระบบเศรษฐกิจแบบนี้กฎหมายเป็นเครื่องมือของประเทศมหาอำนาจตะวันตก ดังจะเห็นได้จากกฎหมายว่าด้วยการพัฒนา (International Law of Development) ที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับแนวคิดการจัดระเบียบเศรษฐกิจโลก โดยประเทศที่เป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจได้ให้สิทธิพิเศษบางอย่างแก่ประเทศด้อยพัฒนาให้พัฒนาระบบเศรษฐกิจให้เป็นไปตามที่ประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจต้องการ โดยการใช้กฎหมายสร้างมาตรการต่าง ๆ ขึ้นมา เช่น การใช้มาตรการลดภาษีให้กับประเทศที่กำลังพัฒนาเศรษฐกิจ หรือที่เรียกว่าการให้สิทธิพิเศษเป็นการทั่วไปทางศุลกากร (Generalize system of Preferent : G.S.P.) โดยการใช้มาตรการทางภาษีเพื่อดึงดูดให้ประเทศกำลังพัฒนาเข้าสู่เศรษฐกิจแบบเสรีนิยมประชาธิปไตย เพื่อไปต่อต้านระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม นอกจากนั้นยังมีมาตรการอื่น ๆ อีกเช่น การให้กู้เงินของ World Bank เมื่อผู้ไปแล้วผู้ให้กู้ (ประเทศมหาอำนาจ) ก็สามารถบอกให้ผู้ทำอะไรได้ตามที่ต้องการ ระบบการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ระบบการเมือง ระบบกฎหมาย ภายในประเทศให้มีทิศทางตามที่ผู้ให้กู้ต้องการได้ ลักษณะดังกล่าวอยู่ในช่วง ค.ศ.1950-1980

และเมื่อประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายได้พัฒนาทางเศรษฐกิจขึ้นมาระดับหนึ่ง ทำให้เกิดการแข่งขันกันในตลาดโลก กับประเทศมหาอำนาจ ทำให้ประเทศมหาอำนาจเสียเปรียบทางเศรษฐกิจ ทำให้ประเทศมหาอำนาจที่เคยใช้กลไกต่าง ๆ ดังกล่าวเพื่อให้ระบบเศรษฐกิจของประเทศด้อยพัฒนาต่าง ๆ เข้าสู่ระบบเศรษฐกิจแบบเสรี ระบบการเมืองเป็นแบบประชาธิปไตย จนทำให้ตนเองเสียเปรียบ จึงต้องทำการป้องกันตนเองในทางเศรษฐกิจมากขึ้น กฎหมายก็เป็นเครื่องมืออีกเช่นกันในการป้องกันตนเองโดยประเทศมหาอำนาจตะวันตกที่เสียเปรียบก็ใช้การตอบโต้ทางการค้ากับสิ่งหรือการกระทำที่ประเทศมหาอำนาจเรียกว่า การค้าที่ไม่เป็นธรรม การกระทำที่ประเทศมหาอำนาจเรียกว่าไม่เป็นธรรมได้แก่ การทุ่มตลาด คือการขายสินค้าในลักษณะขาดทุน เพื่อให้ต้องการขายสินค้าได้ มาตรการที่จะนำมาใช้ ได้แก่ กฎหมายป้องกันการทุ่มตลาด Anti Dumping Law โดยการเก็บภาษีสินค้านั้นให้สูงขึ้นเพื่อเป็นการตอบโต้หรือการช่วยอุดหนุน (Subsidy) คือ การที่รัฐให้การอุดหนุนแก่ผู้ผลิตสินค้าบางอย่างเช่น ลดภาษีนำเข้าวัตถุดิบ เพื่อให้ต้นทุนในการผลิตต่ำสามารถผลิตสินค้าขายแข่งขันได้ ถือว่าเป็นการค้าที่ไม่เป็นธรรมจึงต้องมี การตอบโต้การอุดหนุน (C.V.D. = Counter Vailing Duty)

นอกจากนั้นแล้วยังมีการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจขึ้นมาในระหว่างประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจตะวันตก ดังจะเห็นได้จากการตั้งเป็นเขตการค้าเสรี เขตภาษีศุลกากรร่วมกัน และปัจจุบันจะจัดตั้งเป็นยุโรปตลาดเดียว (1992-1993)

จากทั้งหมดที่กล่าวมาไม่ว่าระบบการเมือง ระบบเศรษฐกิจโลกจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร มาตรการที่ใช้คือกฎหมายทั้งสิ้น แต่เดิมกฎหมายนั้นมีหน้าที่ควบคุมสังคม ให้สังคมในรัฐอยู่กันเป็นสุข แต่ปัจจุบันนี้กฎหมายมีสถานะเป็นเครื่องมือของผู้ใช้อำนาจมากกว่า ซึ่งในหลักการแล้วเมื่อผู้ใช้อำนาจ

ออก

กฎหมายได้ไปแล้ว ก็ต้องตกอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายนั้นเช่นกัน ในบริบทความสัมพันธ์ของกฎหมายกับเศรษฐกิจการเมืองแบบสมัยใหม่นี้ กฎหมายโดยเฉพาะอย่างยิ่งนักกฎหมายจะต้องปรับบทบาทปรับแนวคิดไม่ให้เป็นเครื่องมือของผู้มีอำนาจแต่เพียงอย่างเดียวจะต้องเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งผู้มีอำนาจด้วย เพราะมิฉะนั้นกฎหมายก็จะหาคุณค่าไม่ได้